

Цибуляк А. Г.
кандидат політичних наук,
здобувач кафедри міжнародних фінансів
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Tsybuliak Anastasiia
Candidate of Political Sciences,
Researcher of international finance department,
Institute of International Relations of
Kyiv National Taras Shevchenko University

ФІНАНСУВАННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню напрямів фінансування зовнішньоторговельної співпраці України. Визначено показники, які характеризують ступінь розвитку фінансового забезпечення екологічних ініціатив, що здійснюють вплив на формування специфіки розвитку національної економіки та зовнішньоторговельних зв'язків. Виокремлено інвестиційні пріоритети державного фінансування екологічно важливих проектів, пов'язаних із забезпеченням екологічно безпечного розвитку виробництва та зовнішньоторговельного співробітництва. Доведено, що велике значення у зазначених процесах мають зовнішні джерела фінансування екологізаційних пріоритетів. Серед них особливу роль відіграє реалізація проектів співробітництва з міжнародними організаціями та інтеграційними об'єднаннями. Обґрунтовано потенціал розвитку зовнішніх та внутрішніх джерел фінансування екологізації зовнішньоторговельної співпраці.

Ключові слова: екологізація, фінансування екологізації, екологізаційні ініціативи, зовнішньоторговельне співробітництво, джерела фінансування.

Вступ та постановка проблеми. Функціонування глобального економічного простору на сучасному етапі його розвитку характеризується, зокрема, трансформацією потреб та вимог міжнародних товарних ринків, що пов'язане з необхідністю їх відповідності сучасним еколого-економічним інтересам країн світової спільноти. З огляду на вектор сталого розвитку міжнародне торговельне співробітництво має відповідати основним постулатам цього процесу. Насамперед йдеться про необхідність врахування екологізаційних аспектів розвитку зовнішньоторговельних зв'язків країн світу. Розвиток зовнішньоторговельного співробітництва супроводжується нарощенням диспропорцій у соціально-економічному просторі, ресурсному забезпеченні, використанні новітніх технологій, ступені навантаження на довкілля. Внаслідок цього функціонування національних ринків набуває рис комплексності, взаємодоповнюваності та інтегрованості, що вимагає спільного вирішення екологічних проблем їх розвитку. В системі взаємодії екологічних та економічних аспектів зовнішньоторговельного розвитку України особливої актуальності набуває питання його екологізації та напрямів її фінансування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питання екологізації зовнішньоторговельної взаємодії знайшло відображення в наукових працях таких зарубіжних та вітчизняних вчених, як К. Андерсон, Н. Андреева, О. Балацький, Дж. Бегін, Б. Буркинський, О. Веклич, В. Грищенко, Б. Данилишин, Г. Дейлі, Д. Есті, П. Ерліх, Н. Корнійчук, Л. Купінець, Л. Мельник, Х. Нордстром, Т. Панайоту, С. Писаренко, М. Раушер, Е. Семенов, І. Синякевич, С. Стівенс, Ю. Туниця, І. Уолтер, Дж. Фарлей, Дж. Холдрен. Водночас недостатньо висвітленими залишаються питання екологізаційних пріоритетів розвитку торговельних відносин країнами світу, зокрема Україною, та визначення джерел фінансування екологізаційних ініціатив на національному ринку.

Метою роботи є визначення фінансових векторів впливу екологізації на розвиток зовнішньоторговельних

відносин України та обґрунтування на цій основі можливих джерел фінансування екологізації торговельного співробітництва.

Результати дослідження. Інтеграція України у глобальний економічний простір, розширення її участі в міжнародних торговельно-екологічних ініціативах вимагає приведення показників, що забезпечують ефективність здійснення зовнішньоторговельних операцій, у відповідність до міжнародних стандартів та вимог. У зв'язку з цим однією з ключових проблем розвитку зовнішньоторговельної співпраці екологічного спрямування є фінансування екологізаційних заходів, вжиття яких спрямоване, зокрема, на створення сприятливого виробничо-торговельного середовища. Зміни у середовищі ведення бізнесу в Україні вплинули передусім на обсяги прямих іноземних інвестицій щодо їх уповільнення протягом 2014–2017 рр., проте переважання в їх структурі фінансування промисловості залишається незмінним. Це є також одним з векторів, що визначає необхідність екологізації торговельної співпраці загалом, оскільки розвиток виробництва приводить до погіршення екологічних параметрів функціонування господарства країни (рис. 1).

Додатковою перевагою розвитку співпраці України з ЄС є зростання обсягів прямих інвестицій цього об'єднання в Україну з переважанням в їх географічній структурі фінансових ресурсів, що походять з Кіпру, Нідерландів, Великобританії, Німеччини (рис. 2).

Крім того, сьогодні в Україні реалізуються майже 200 проектів технічної допомоги ЄС (пройшли державну реєстрацію) на загальну суму близько 262,7 млн. євро через національні та регіональні програми допомоги ЄС, програми прикордонного співробітництва, механізм Twinning, освітню програму Tempus, програму Всеохоплюючої інституційної розбудови та Інструмент співробітництва з ядерної безпеки. У 2014 р. Європейською Комісією було затверджено Стратегічні пріоритети Інвестиційного інструмента сусідства (Neighborhood Investment Facility) на 2014–2020 рр. У згаданих Стратегічних пріоритетах було

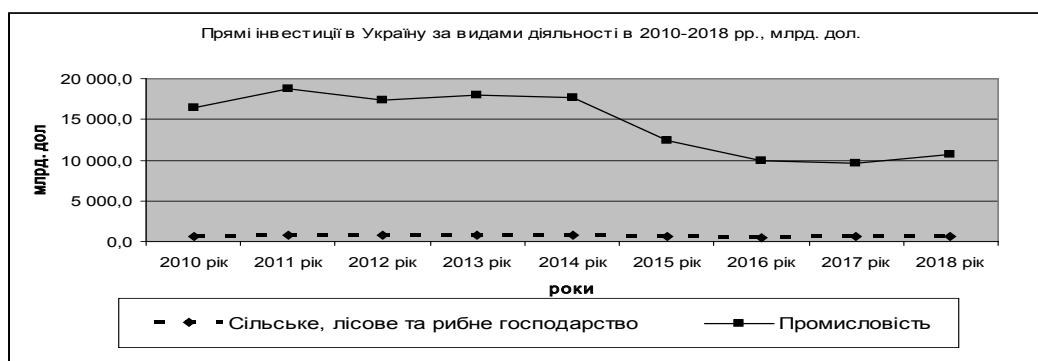

Рис. 1. Прямі інвестиції в Україну за видами діяльності у 2010–2018 рр., млрд. дол.

Джерело: складено автором за матеріалами джерел [1–4]

Рис. 2. Прямі інвестиції з країн ЄС в економіці України у 2017 р., млн. дол.

Джерело: складено автором за матеріалами джерел [1–4]

виділено три основних сфери фінансування. По-перше, це покращення взаємозв'язку енергетичних та транспортних мереж між ЄС та країнами Сусідства (зокрема, між самими країнами Сусідства), підвищення енергоефективності або використання відновлювальних джерел енергії, підтримка інвестицій, які стосуються імплементації угод ЄС, включаючи угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі (Україна, Грузія, Молдова). По-друге, це захист довкілля, зокрема в контексті зміни клімату. По-третє, це забезпечення сталого зростання шляхом підтримки малих та середніх підприємств, соціального сектору, а також розвитку муніципальної інфраструктури. Крім того, варто відзначити, що Україна поки що відстає (і за обсягами, і за темпами зростання) від країн ЄС щодо фінансування витрат на виконання наукових досліджень і розробок.

Велике значення у фінансуванні зовнішньоторговельних пріоритетів мають витрати на виробництво та експорт високотехнологічних товарів, а також частка експорту високотехнологічних товарів у загальному обсязі експорту, що відображає ступінь застосування екологічно орієнтованих рішень у виробництві. На рис. 3 представлено динаміку зміни частки експорту високотехнологічних товарів у загальних обсягах експорту провідних країн-експортерів світу та України.

Отже, частка експорту високотехнологічних товарів у загальних обсягах експорту України хоча й не відповідає рівню аналогічного показника аналізованих країн, проте має стійку тенденцію до поступового зростання, що відповідає екологізаційним пріоритетам розвитку національної економіки. Виробництво високотехнологічних товарів

є одним із проявів екологізації виробничо-інноваційної та дослідницької діяльності.

Відзначимо, що фінансування виробництва інноваційних видів продукції має переважаючу та відносно стабільну у 2011–2017 рр. динаміку, а тенденція впровадження нових технологічних процесів є нестійкою. Динаміка впровадження маловідходних, ресурсозберігаючих технологій в діяльність промислових підприємств України в аналізованому періоді є також нестійкою, проте демонструє зростання у 2015–2016 рр. (рис. 4).

Слід відзначити, що загалом у 2017 р. інноваційну діяльність здійснювали 16,2% загальної кількості промислових підприємств. Бюджетні витрати на дослідження та інновації екологічного спрямування в Україні у 2013–2016 рр. переважно спрямовувалися на застосування технологій екологічно чистого виробництва, що дало змогу дещо оптимізувати динаміку екологічних інновацій, а також технології якісного медичного обслуговування (рис. 6).

Загалом динаміка витрат на природоохоронні заходи в Україні у 2010–2016 рр. представлена на рис. 6.

Позитивним є той факт, що поточні витрати на реалізацію екологічних ініціатив мають тенденцію до зростання, зокрема в розрізі капітальних інвестицій. Проте варто відзначити, що частка витрат у ВВП та частка видатків бюджету на фінансування зазначеної сфери мають тенденцію до зменшення (рис. 7).

В структурі капітальних інвестицій переважають витрати на забезпечення радіаційної безпеки, охорону атмосферного повітря та проблеми зміни клімату, очищення зворотних вод, поводження з відходами. Поточні

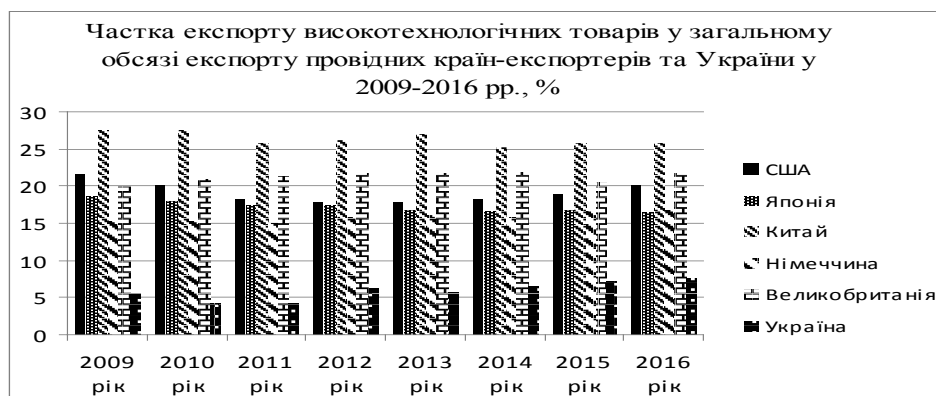

Рис. 3. Частка експорту високотехнологічних товарів у загальному обсязі експорту провідних країн-експортерів та України у 2009–2016 рр., %

Джерело: складено автором за матеріалами [1; 3; 4; 5]

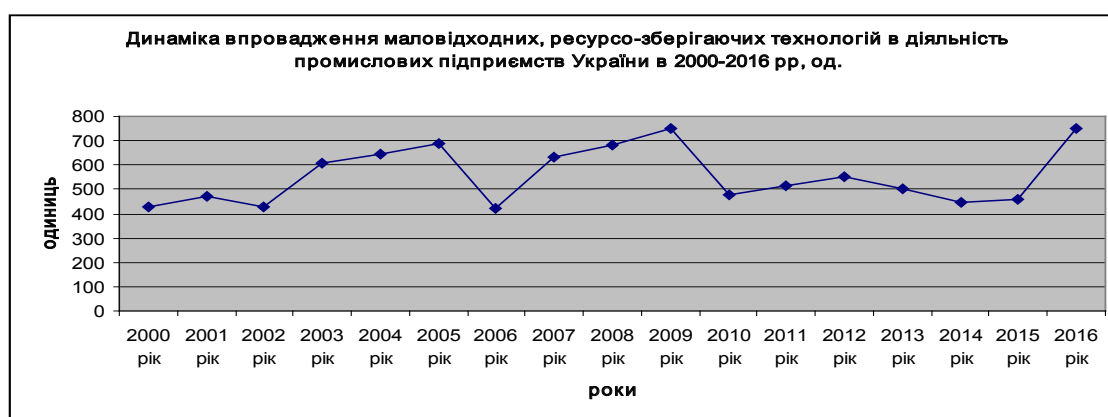

Рис. 4. Динаміка впровадження маловідходних, ресурсозберігаючих технологій в діяльність промислових підприємств України у 2000–2016 рр., од.

Джерело: складено автором за матеріалами джерел [5–7]

Рис. 5. Динаміка структурних обсягів бюджетних витрат на дослідження та інновації екологічного спрямування в Україні у 2013–2016 рр., млн. грн.

Джерело: складено автором за джерелами [5; 6]

витрати передусім спрямовані на очищення зворотних вод та поводження з відходами, що викликає певну диспропорцію.

Загалом у площині фінансування екологічно-торговельних ініціатив суттєву роль відіграють міжнародні організації. Питання залучення іноземних інвестицій для реалізації екологічних програм є важливою складовою природозбережного розвитку всіх країн світу, зокрема України. Для нашої країни важливим напрямом удоскона-

лення державної політики залучення іноземних інвестицій для фінансування екологічних програм є подальший розвиток співпраці з міжнародними організаціями в цій сфері. Слід зауважити, що більшість програм спрямована на підвищення енергетичної ефективності виробництва як вагомій складовій забезпечення екологічних засад господарювання [1].

У сфері міжнародного фінансування екологічних проектів в Україні слід особливо виділити два напрями

Рис. 6. Динаміка загальних обсягів капітальних інвестицій та поточних витрат на основні природоохоронні заходи в Україні у 2010–2016 рр., млн. грн.

Джерело: складено автором за матеріалами джерел [5; 6]

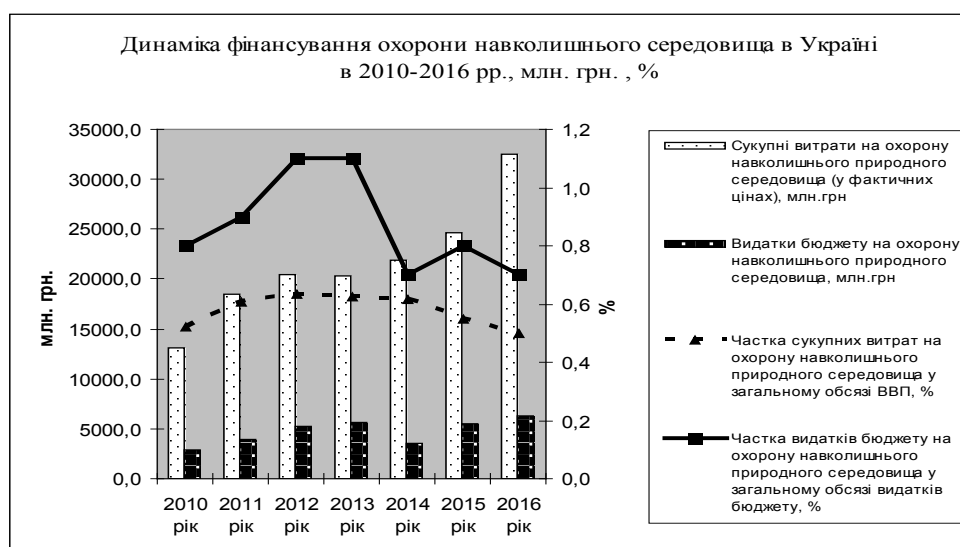

Рис. 7. Динаміка фінансування охорони навколишнього середовища в Україні у 2010–2016 рр., млн. грн., %

Джерело: складено автором за матеріалами джерел [5–7]

співпраці, які мають вирішальне значення. По-перше, співпраця України з організаціями структури Світового банку. Варто відзначити, що Світовий банк є одним з найважливіших продуцентів фінансової та технічної допомоги країнам, що розвиваються. По-друге, співпраця в контексті Угоди про Асоціацію України з ЄС [8]. Європейський Союз висуває для учасників високі екологічні вимоги. У зв'язку з цим питання іноземної фінансової підтримки для нашої держави набуває великого значення. Також важливу роль відіграє програма секторальної бюджетної підтримки, спрямованої на впровадження Стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 року. Програма зосереджується на чотирьох підгалузевих пріоритетах (стабілізація викидів у повітря електростанціями, поліпшення якості поверхневих вод, збільшення кількості переробленого побутового сміття й відходів, збільшення площі природоохоронних територій) та передбачає декілька етапів реалізації. Слід зауважити, що в рамках першого етапу Європейський Союз виділив 35 млн. євро на впровадження зазначеної стратегії задля допомоги у формуванні нової екологічної політики, наближення екологічного

законодавства України до норм ЄС. Варто зауважити, що фінансування охорони природних ресурсів здійснюється нерівномірно. Незначна частка витрат припадає на науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування, що гальмує розроблення раціональних фінансових підходів до екологізації економічного розвитку.

Висновки. Таким чином, велике значення в розвитку екологізації зовнішньоторговельної співпраці України має потенціал країни щодо фінансування екологічних ініціатив, пов'язаних з розширенням експортних операцій. Фінансування екологічних проектів є важливим інструментом забезпечення еколого-економічного розвитку нашої країни. Йдеться, зокрема, про зовнішні джерела фінансування. Інтенсифікація співпраці з міжнародними організаціями, інтеграційними об'єднаннями, громадськими ініціативами у сфері розроблення та впровадження спільних екологічних проектів і програм значною мірою залежить від покращення інвестиційного клімату України. Реалізація таких інвестицій дасть змогу вирішити низку важливих проблем та забезпечити отримання позитивного результату щодо збереження довкілля.

Список використаних джерел:

1. Energy, transport and environment indicators. 2016. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 20.04.2019).
2. Global metrics for the environment. 2016. URL: <http://epi.yale.edu> (дата звернення: 26.04.2019).
3. UNCTAD Handbook of Statistics. 2016. URL: <http://www.unctad.org> (дата звернення: 20.04.2019).
4. Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.03.2019).
5. Environment at a Glance. 2015. URL: <http://www.oecd.org/environment> (дата звернення: 15.02.2019).
6. Довкілля України : статистичний збірник. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 11.05.2019).
7. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні. Київ, 2016. 350 с. URL: <http://www.menr.gov.ua/dopovidi> (дата звернення: 27.04.2019).
8. Оцінка екологічної складової двостороннього співробітництва між Україною та ЄС. URL: http://eap-csf.eu/assets/files/Documents/EU_Ukraine_Monitoring_2013_FINAL.pdf (дата звернення: 01.03.2019).

ФИНАНСИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЗАЦИИ ВНЕШНЕТОРГОВОГО СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ

Аннотация. Статья посвящена исследованию направлений финансирования внешнеторгового сотрудничества Украины. Определены показатели, характеризующие степень развития финансового обеспечения экологических инициатив, оказывающих влияние на формирование специфики развития национальной экономики и внешнеторговых связей. Выделены инвестиционные приоритеты государственного финансирования экологически важных проектов, связанных с обеспечением экологически безопасного развития производства и внешнеторгового сотрудничества. Доказано, что большое значение в указанных процессах имеют внешние источники финансирования экологизационных приоритетов. Среди них особую роль играет реализация проектов сотрудничества с международными организациями и интеграционными объединениями. Обоснован потенциал развития внешних и внутренних источников финансирования экологизации внешнеторгового сотрудничества.

Ключевые слова: экологизация, финансирование экологизации, экологизационные инициативы, внешнеторговое сотрудничество, источники финансирования.

ECOLOGIZATION FUNDING OF FOREIGN TRADE COOPERATION IN UKRAINE

Summary. Ukraine's integration into the world economic and participation in international trade and environmental initiatives are requires elucidation of indicators that ensure foreign trade operations efficiency regarding with international standards and requirements. The functioning of national markets becomes a feature of complexity, complementarity and its integration, which requires a joint solution to the environmental problems of their development. In this respect, one of the main foreign trade cooperation issues of the environmental development is the financing of environmental measures which in particular are aimed at creating a favorable production and trading environment. This article is devoted to the research of directions regarding Ukraine's foreign trade financing cooperation. The indicators characterizing the degree of development regarding environmental initiatives financial support that have influence to formation of the specifics regarding development of the national economy and foreign trade relations are determined. The investment priorities of state environmentally financing regarding important projects related to the provision of environmentally safe development of production and foreign trade cooperation are highlighted. It is proved that the external processes of ecologization priorities financing are significance in these processes. The issue of attracting foreign investments for the environmental programs implementation is an important component of the Ukraine's ecological development. For Ukraine, an important direction for improving the state policy of attracting foreign investments to financing environmental programs is the further development of cooperation with international organizations, integration associations and public initiatives. The development of such cooperation depends on improving the Ukraine's investment climate. The implementation of such investments will allow to solve a lot of important problems and to ensure a positive result regarding the environment preservation. The development potential regarding external and internal sources of foreign trade cooperation aimed at ecologization financing is substantiated.

Key words: ecologization, financing of ecologization, ecologization initiatives, foreign trade cooperation, sources of financing.